

EUGENIUSZ ROGALSKI
WSP Bydgoszcz

PROBLEMATYKA PRAC MAGISTERSKICH NA KIERUNKU WYCHOWANIA MUZYCZNEGO W POLSCE

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie problematyki prac magisterskich prowadzonych na kierunku wychowania muzycznego w resorcie Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki. Materiał źródłowy stanowiła tu dokumentacja nadesłana z siedmiu szkół wyższych. Dokumentacja ta stała się przedmiotem analizy ogólnej i miejscami - szczegółowej. Artykuł stanowi próbę diagnozy stanu zastanego z odwołaniem się miejscami do teoretycznych uogólnień.

Praca magisterska jest nie tylko finalnym produktem studiów koniecznym formalnym warunkiem ich ukończenia. Jest ona pierwszą pracą naukową młodego człowieka, który podczas jej przygotowywania zdobywa propedeutyczną wiedzę metodologiczną, pogłębia zakres swojej wiedzy o wybranym przedmiocie, wnosi swój własny, osobisty wkład w rozwój nauki. Współczesne zadania, jakie przed absolwentem wychowania muzycznego stawia społeczeństwo wymagają od niego rzetelnej wiedzy merytorycznej i praktycznej, zaangażowanej postawy ideowo-społecznej, twórczej postawy wobec rozwiązywania zadań dydaktyczno-wychowawczych i artystycznych nie tylko na terenie szkoły, lecz w szeroko rozumianym środowisku pozaszkolnym.

Dotychczasowe doświadczenia wykazują, że nauczyciel wychowania muzycznego w wielu przypadkach staje się głównym inspiratorem wszelkich poczynań artystycznych w swoim środowisku, kształcącym zainteresowania muzyczne, propagującym kulturę muzyczną. Współczesna pedeutologia coraz częściej widzi w nauczycielu nie tylko doskonałego dydaktyka i wychowawcę, lecz także społecznika, którego działalność jest głęboko związana z tym, czym

żyje i do czego dąży społeczeństwo. Rolę taką może spełnić tylko nauczyciel w pełni świadomy swoich zadań, posiadający rzetelną wiedzę o otaczającym świecie i umiejący tą wiedzę się posługiwać. Tę świadomość kształtuje proces poznania naukowego, który spełnia ważną rolę wśród rozmaitych form aktywności człowieka.

Przypomnijmy, że nauka powstaje i rozwija się w związku z dążeniem do zaspokajania potrzeb praktyki społecznej, potrzeby poznania, zrozumienia i epanowania obiektywnej rzeczywistości przyrodniczej i społecznej oraz przekształcania jej zgodnie z potrzebami człowieka¹. Punktem wyjścia poznawania jest celowe gromadzenie systematycznych i planowanych spostrzeżeń w toku obserwacji, uogólnienie rezultatów obserwacji, ustalenie wzajemnych związków i zależności pomiędzy faktami i zjawiskami oraz ich wyjaśnienie w postaci hipotez; weryfikacja hipotez i formowanie twierdzeń o charakterze empirycznych praw nauki².

Zanim przejdę do omówienia problematyki prac magisterskich naszych studentów, poświęcę nieco uwagi teoretycznym podstawom rozwijania tych problemów. Mam tu na myśli zarówno dyscypliny naukowe, w ramach których podejmowane są prace badawcze, jak też społeczne znaczenie tych prac.

W toku historycznego rozwoju poznawania naukowego powstała tendencja do wyodrębnienia określonych dziedzin. W wyniku tej tendencji we współczesnym systemie wiedzy, charakteryzującej się dużą różnorodnością, powstał podział na dyscypliny naukowe. Aby dokonać kwalifikacji tych dyscyplin na poszczególne grupy nauk, można wziąć pod uwagę na przykład ich przedmiot badań. Przyjmując to za kryterium podziału możemy np. wyodrębnić dyscypliny zajmujące się badaniem życia społecznego - zjawisk i procesów społecznych, jako grupę nauk społecznych. Są to między innymi takie nauki, jak socjologia, psychologia, etnografia czy pedagogika.

Celem nauk społecznych jest poznawanie rzeczywistości społecznej po to, żeby móc przewidywać, przewidywanie zaś po to, żeby kierować procesami społecznymi. I tak - pedagogika bada zjawiska wychowawcze w kontekście procesów społecznych i przy uwzględnieniu jednostkowych procesów psychologicznych. Uogólnia

ona praktykę, ukazując istotę wychowania i jego rolę w kształtowaniu osobowości człowieka. W ostatnim stuleciu nastąpił rozwój praktyki wychowawczej, ujawniając różnorodne problemy pedagogiczne. Powstały nowe kierunki działalności wychowawczej, a wraz z nimi utworzyły się nowe dziedziny pedagogiki, jak pedagogika przedszkolna czy pedagogika społeczna.

Pod wpływem ogromnego rozwoju praktyki wychowawczej rozszerzył się zakres przedmiotu zainteresowań pedagogiki. Nie tylko obejmuje on obecnie problematykę wychowania dzieci i młodzieży, ale również kształcenia i wychowania ludzi dorosłych. Praktyka wykazała także, że niezależnie od działalności wychowawczej szkoły na ^{nie}lecko oddziałuje szeroki zespół bodźców mających wpływ na jego rozwój, takich jak: rodzina, film, radio, telewizja, otoczenie społeczne, grupy rówieśnicze. W kręgu zainteresowań pedagogiki znalazły się obok szkoły, także inne instytucje i placówki zajmujące się organizowaniem szeroko pojętej działalności wychowawczej.

Pedagogika bada zatem wszelkie zjawiska wychowawcze odnoszące się tak do dzieci, jak i dorosłych. Przedmiotem jej badań są nie tylko wpływy wychowawcze organizowane świadomie i celowo, lecz również niezamierzone, żywiołowe. Do zainteresowań pedagogiki należy także zagadnienie funkcjonowania systemu szkolnego i oświatowego z punktu widzenia rozwoju społeczno-ekonomicznego społeczeństwa. Nie tylko więc opisuje ona fakty, lecz je objaśnia i poszukuje odpowiedzi na pytania: jak i dlaczego przebiegają takie czy inne procesy wychowawcze czy kulturotwórcze oraz jak powinny być one organizowane.

Poświęcenie większej uwagi problematyce badawczej pedagogiki uzasadnia ścisłymi związkami pomiędzy pedagogiką, a profilem naszego kierunku. Profil ten zobowiązuje nas do prowadzenia badań w zakresie szeroko pojętego wychowania muzycznego, podporządkowanego współczesnej idei pedagogicznej, podkreślającej wychowawczą rolę sztuki, a w tym muzyki. Wychowanie muzyczne można zatem uznać jako subdyscyplinę w obrębie nauk pedagogicznych, a ściślej - jako część składową teorii wychowania przez sztukę. Ma to konsekwencje w doborze problematyki badawczej, która jest na

pograniczu socjologii wychowania, pedagogiki, psychologii, filozofii, teorii Kultury. Obszar badawczy, w zakresie którego mogą powstawać prace magisterskie naszych studentów powinien zatem obejmować: działalność dydaktyczną i wychowawczą szkoły w zakresie wychowania muzycznego, funkcje muzyki w środowisku społecznym, psychologiczne uwarunkowania rozwoju zdolności i zainteresowań muzycznych, formy i metody upowszechniania muzyki, rolę i funkcje społecznych stowarzyszeń muzycznych, działalność profesjonalnych instytucji i placówek propagujących muzykę, tradycje i rozwój muzyki w aspekcie historycznym, systemy wychowania muzycznego, rolę muzyki we wszechstronnym wychowaniu człowieka i inne.

Zastanówmy się przez chwilę, jaka jest geneza problemów badawczych, co decyduje o wyborze określonej problematyki pracy magisterskiej. W metodologii badań naukowych podkreśla się zwłaszcza trzy podstawowe źródła wyłaniających się problemów badawczych. Są nimi osobiste preferencje badacza, potrzeby społeczne i znajomość aspektów naukowo-metodologicznych³. Uściślijmy to stwierdzenie odnosząc je do prac magisterskich. Praktyka wykazuje, że o wyborze takiej czy innej problematyki decydują przede wszystkim osobiste preferencje promotora pracy, jego stopień znajomości przedmiotu badań oraz zasób określonej wiedzy metodologicznej związanej z tym przedmiotem. Przyszli magistrowie przypisani do określonej grupy seminaryjnej nie zawsze są w stanie zaspokoić indywidualnych preferencji w zakresie podejmowanej problematyki. Jest to jednak sprawa, która nie może być w pełni rozstrzygnięta. Nie ma bowiem promotorów, którzy byliby w stanie pokierować pracami obejmującymi wszystkie tematy. Ważniejszym wydaje się tu problem społecznej użyteczności samej pracy, która z jednej strony ma umożliwić zdobycie przez przyszłych magistrów określonej wiedzy metodologicznej, z drugiej - wiązać się z profilem studiów, a tym samym także z zawodowymi zainteresowaniami kandydatów na nauczycieli. Prace magisterskie pozbawione aspektów praktycznych i społecznie użytecznych są z góry skazane na przeteoretyzowanie, a ich wartość naukowa z uwagi na zbyt małe doświadczenie magistranta w operowaniu aparaturą naukową - niewielka. Podobnie prace rozwiązujące określony problem wyłącznie

z użytkowego punktu widzenia są wymownym dowodem jego spłylenia i przesadnego zawężania do faktów jednostkowych. Zatem debór problemów badawczych nie zawsze jest łatwy. Naogół jednak, gdy chodzi o problematykę naszego kierunku, pierwszeństwo mają niewątpliwie problemy dotyczące unowocześniania i usprawnienia realizacji celów wychowawczych, kształcących i poznawczych w zakresie szeroko pojętego wychowania muzycznego. Są to jednocześnie problemy, które najtrudniej postawić, sformułować, rozwiązać. Z tych prawdopodobnie powodów istnieje w literaturze niewiele tego rodzaju problemów postawionych i rozwiązanych w sposób zadowalający.

Przechodząc do zagadnień szczegółowych opracowanych na podstawie dostarczonej dokumentacji, pragnę przedstawić je w następujących aspektach:

1. Nauczyciele akademicy prowadzący prace magisterskie;
2. Określenie dyscyplin naukowych, w ramach których przygotowywane są tematy prac magisterskich;
3. Tematy prac magisterskich, ich typologia;
4. Związek tematyki prac z programem nauczania na kierunku wychowania muzycznego.

Zagadnienia szczegółowe zostały opracowane na podstawie materiałów nadesłanych przez Zakłady Wychowania Muzycznego funkcjonujące w następujących wyższych uczelniach /podaję w kolejności alfabetycznej miejscowości/:

- Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Bydgoszczy
- Filia Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie
- Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Kielcach
- Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
- Uniwersytet Łódzki z siedzibą w Zgierzu
- Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Olsztynie
- Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Zielonej Górze

Nadesłany materiał obejmował dane dotyczące promotorów, szczegółowych tematów prac, problematyki seminariów magisterskich prowadzonych w latach 1975-1979. Najnowsze dane dotyczą zatem roku akademickiego 1978/79.

1. Prowadzący prace magisterskie

Prace magisterskie, jako w zasadzie ćwiczebne prace naukowe są prowadzone przez upoważnionych do tego nauczycieli akademickich. W myśl regulaminu studiów promotorami tych prac powinni być samodzielni pracownicy nauki lub starsi wykładowcy upoważnieni do tego decyzją Rady Wydziału. Przypatrzmy się, jak przedstawia się to zagadnienie w warunkach naszego resortu. Prace magisterskie prowadzi ogółem 44 promotorów, którzy kierują aktualnie 78 grupami seminaryjnymi. Wśród promotorów jest 21 pracowników samodzielnych, co stanowi 47 %. W grupie pracowników samodzielnych znajduje się 4 profesorów, 5 docentów doktorów habilitacyjnych, 3 docentów doktorów oraz 9 docentów. W pozostałej grupie stanowiącej 53 % ogółu promotorów mamy 9 starszych wykładowców ze stopniem doktora oraz 14 magistrów. Stosunkowo duża liczebność tej grupy jest uzasadniona specyfiką naszego kierunku studiów. Nauczyciele akademicy wychowania muzycznego mają, jak dotąd ograniczone możliwości doktoryzowania się. Są oni z reguły absolwentami wyższych szkół muzycznych, które przygotowywały przede wszystkim do pracy artystyczno-dydaktycznej w zakresie przedmiotów objętych tokiem profilu studiów. Fakt ten nie determinuje jakości prowadzonych przez nich prac magisterskich, gdyż są to na ogół osoby o znacznym dorobku dydaktycznym i artystycznym, mające duże doświadczenie i znajomość zagadnień specjalistycznych. Prace np. projekcyjne w zakresie niektórych rozwiązań praktycznych mogą uzyskać pod ich kierownictwem wysoką ocenę.

Obok formalnego statusu naukowego istotnym czynnikiem wpływającym na dobór określonej problematyki prac magisterskich jest specjalizacja reprezentowana przez promotora. Najczęściej rzutuje ona na profil programowy seminarium magisterskiego a także na dobór tematu pracy. Od tej reguły spotykamy jednak liczne wyjątki. Trudno bowiem, aby profesor, którego specjalizacją jest kompozycja, zajmował się w pracach magisterskich wyłącznie problematyką twórczości muzycznej zarówno w sensie praktyczny, jak i teoretyczny. Jego status naukowy oraz głębokie doświadczenie w zagadnieniach ogólnomuzycznych pozwalają mu na podejmowanie różnorodnych tematów, wykraczających poza krąg wąskiej specjaliza-

cji. Wydaje się to słuszne i życiowo uzasadnione.

Wśród 44 promotorów prac magisterskich znajdują się osoby o bardzo różnych specjalnościach naukowych. Najwięcej, i to w grupie starszych wykładowców mamy promotorów o specjalności "wychowanie muzyczne", wynikającej z profilu ukończonych studiów. Prowadzą oni prace związane z dydaktyką wychowania muzycznego w szkole i poza szkołą, dotyczące funkcjonowania instytucji i placówek pozaszkolnych, prace projekcyjne i inne. W ogólnej liczbie promotorów mamy 8 kompozytorów, 7 muzykologów, 3 wokalistów, 2 pedagogów ogólnych, 2 pedagogów społecznych, 2 psychologów. Po jednej osobie reprezentowane są takie specjalności, jak: filozofia, akustyka, dydaktyka ogólna, pianistyka, chóralistyka. Ogółem znajdujemy aż 12 różnych specjalności. Wynikiem tego jest ogromna różnorodność tematyczna prac magisterskich. Czy taki stan rzeczy jest słuszny - to jest oczywiście dyskusyjne i wymagające indywidualnego podejścia do tego zagadnienia. Niemniej taki stan rzeczy aktualnie notujemy.

2. Teorie, dyscypliny naukowe w ramach których prowadzone są prace magisterskie

Każda praca naukowa stanowi ogniwo w życiu społecznym nauki. Im mocniej to ogniwo połączone jest z innymi, tym poważniejszy jest postęp nauki. Obiektywną wartość naukową mają zatem tylko te prace, które wiążą się z określoną teorią naukową, przyczyniając się choćby w minimalnym stopniu do jej rozwoju i postępu. Warto tu przytoczyć wypowiedź prof. Józefa Chałasińskiego, który w przemówieniu wygłoszonym na posiedzeniu Prezydium PAN w 1953 roku powiedział: "gmach nauki jest jak każdy budynek, który składa się z cegieł, a każda cegła w gmachu ma swoje znaczenie. Również każda praca, która wchodzi w skład gmachu nauki, ma swoje znaczenie. Jeśli cegła jest porzucona na drodze czy w rowie, to jest bezużyteczna, nie służy do niczego. To są właśnie izolowane przyczynki naukowe, które są w zupełności niepotrzebne i przepadają, bo nikt nie przywiązuje wagi"⁴.

Jednoznaczne określenie dyscypliny naukowej, w jakiej przygotowana została praca magisterska jest niekiedy zadaniem trudnym

i złożonym. Tym bardziej trudna okazała się próba określenia dyscyplin naukowych w odniesieniu do nadesłanych tematów prac. Niemniej część tematów sformułowana jest na tyle szczegółowo, że przyporządkowanie ich do określonej teorii naukowej było możliwe.

Najwięcej tematów mieści się w ramach pedagogiki, a ściślej: pedagogiki muzycznej, społecznej, przedszkolnej, pedagogiki kultury, pedagogiki pracy i pedeutologii. Znajdują się tu prace z zakresu dydaktyki wychowania muzycznego w szkole i w środowisku pozaszkolnym, ogólnowychowawczej funkcji muzyki, realizacji celów i zadań wychowawczych, systemu i organizacji wychowania muzycznego, form pracy społecznych i profesjonalnych instytucji, placówek i stowarzyszeń muzycznych i inne.

Stosunkowo dużą liczbę stanowią prace o charakterze historycznym, wiążące się z historią kultury. Do grupy tej należą prace z historii form muzycznych, prace charakteryzujące określony wycinek dziejów kultury danego środowiska, miasta, regionu. Są to różnego typu monografie historyczne szkół i instytucji muzycznych, zespołów artystycznych, ognisk muzycznych, biografie osób zasłużonych dla rozwoju kultury muzycznej. Do tej grupy zaliczyć można prace podejmujące problematykę z zakresu historii wychowania.

Inna dziedzina nauki reprezentowana w opracowywanych tematach to psychologia. Prace z tej dziedziny traktują o kształtowaniu i rozwijaniu zainteresowań muzycznych, o podstawach rozwoju uzdolnień muzycznych, o wpływie na rozwój osobowości. Na osobną uwagę zasługuje tu tematyka podejmująca próbę wykorzystania muzyki dla celów terapeutycznych.

Wśród przedstawionych tematów znajdujemy także próby opracowań problemów typowo muzykologicznych. Do nich należą prace związane z analizą teoretyczną dzieła muzycznego, próby rekapitulacji twórczości danego kompozytora i inne.

Wiele spośród prac magisterskich, może nawet ich większość, stanowią opracowania problemu w zakresie nie jednej lecz dwóch lub więcej teorii naukowych. Potwierdzają to zarówno szczegółowa analiza prac obronionych w naszym Instytucie, jak też analiza

niektórych prac z innych ośrodków. I tak prace typu pedagogicznego bardzo często powiązane są z badaniami socjologicznymi, prace psychologiczne zawierają element pedagogiczny itp. Można tu jeszcze wymienić inne wzajemne powiązania dyscyplin naukowych, jak: teoria wychowania zespołowego i dydaktyka pracy z zespołem muzycznym, polski folklor muzyczny i wychowanie muzyczne w szkole, estetyka - historia kultury, historia - socjologia, pedagogika pracy - wychowanie muzyczne, a nawet akustyka i dydaktyka muzyczna. Wachlarz dyscyplin jest, jak zauważamy, bogaty i wszechstronny. Wiąże się przy tym ze specjalnościami reprezentowanymi przez promotorów.

3. Struktura tematyczna prac magisterskich i ich podział

Na początek nieco statystyki. Otóż z nadesłanych materiałów wynika, że od 1975 roku /jest to pierwszy rok egzaminów magisterskich/ do stycznia 1979 obroniono ogółem 909 prac magisterskich w zakresie wychowania muzycznego w naszym resorcie.

Z tego 493 przypada na absolwentów studiów dziennych, 394 absolwentów studiów dla pracujących oraz 21 absolwentów studiów eksternistycznych. Szczegółowych tematów prac magisterskich, które w rezultacie stały się podstawą niniejszego opracowania nadesłano ogółem 536. W tej liczbie zawarto zarówno prace już obronione, jak też aktualnie prowadzone. Część z nich prawdopodobnie została ukończona pod koniec ubiegłego roku akademickiego.

Szczegółowa analiza 536 tematów prac magisterskich wykazała ogromną ich różnorodność, a zarazem rozrzut zainteresowań zarówno promotorów, jak i magistrantów. Wiąże się to zresztą z poprzednimi stwierdzeniami. Podjęta próba klasyfikacji tematów prac ujawniła istnienie aż 44 grup tematycznych, podporządkowanych z kolei problematyce nadrzędnej. W klasyfikacji syntetyzującej wzięłam pod uwagę zarówno teren i zakres badań określony w tytule pracy, jak i dyscyplinę naukową, w ramach której temat został opracowany. Podział ten przedstawia się następująco:

Lp.	Problematyka prac	Liczba	%
1	Funkcjonowanie muzyki w środowisku pozaszkolnym	252	47,0
2	Wychowanie muzyczne w szkole	105	19,5
3	Problematyka psychologiczna	55	10,9
4	Teoria i estetyka muzyki	43	8,1
5	Historia kultury muzycznej	38	7,0
6	Umuzycznienie w przedszkolu	8	1,5
7	Inne prace /akustyka, prasoznawstwo/	35	6,6
Ogółem :		536	100 %

Podział ten daje nam ogólną orientację w problematyce prac magisterskich naszego kierunku. Zastanawiająca jest przewaga liczebna prac dotyczących funkcjonowania muzyki w środowisku pozaszkolnym, choć tego typu tematy są także potrzebne w poznawaniu form i metod pracy pozaszkolnej ze szczególnym uwzględnieniem roli ruchu amatorskiego, działalności domów kultury, społecznych ognisk artystycznych itp. Na tym tle, a także na tle liczby pozostałych prac wyraźnie niewielka jest grupa prac magisterskich związanych z wychowaniem muzycznym w szkole, z których tylko część wiąże się bezpośrednio z procesem dydaktyczno-wychowawczym na terenie klasy, zespołu instrumentalnego czy chóru.

W ramach przyjętego powyżej podziału postaram się obecnie bliżej scharakteryzować poszczególne grupy tematyczne, egzemplifikując moje wypowiedzi przykładami konkretnych tematów prac. I tak w obrębie problematyki pozaszkolnej znalazły się takie grupy tematyczne jak: wychowawcza rola muzyki w społeczeństwie, działalność społecznych ognisk artystycznych, rola i zadania towarzystw muzycznych, amatorskiego ruchu chóralnego, działalność filharmonii, opery i operetki na rzecz upowszechniania muzyki, formy wychowania muzycznego w domach kultury, rola zakładów pracy w upowszechnianiu muzyki.

Prace te mają z reguły charakter diagnostyczny, badają zaistniałą rzeczywistość, rejestrują fakty i zjawiska, stawiając zarazem propozycje ulepszeń. Najczęściej jak to sugerują same

sformułowania tematów - prace te przybierają formę monografii poświęconej bądź pewnemu okresowi działalności danej instytucji bądź też stanowią próbę ukazania problemu ogólniejszej natury na przykładzie szczegółowym.

A oto przykłady, niektórych tematów prac zajmujących się problematyką pozaszkolną:

- Działalność Ogniska Muzycznego w Toruniu
- Działalność S.O.M. w Grudziądzu w latach 1957-1977
- Działalność S.O.M. w Rybniku
- Rola i zadania społecznych ognisk muzycznych w regionie cie-szyńskim
- Znaczenie S.O.M. w Otwocku w upowszechnianiu muzyki w środowisku
- Towarzystwo Muzyczne im. H. Wieniawskiego w Lublinie - rys. monograficzny
- Sulechowskie Towarzystwo Kultury im. F. Chopina - rys. monograficzny
- Wpływ działalności Kaliskiego Towarzystwa Muzycznego na rozwój kultury muzycznej Kalisza
- Formy wychowania muzycznego Pałacu Młodzieży w Bydgoszczy
- Zarys działalności S.O.M. w Inowrocławiu
- Koncerty FP dla Zbiorczych Szkół Gminnych w byłym powiecie tucholskim
- Monografia działalności artystycznej Państwowej Filharmonii Lubelskiej
- Działalność WOS PRiTV w Katowicach w latach 1972-1976
- Działalność upowszechnieniowa Państwowej Filharmonii imieniem O. Kolberga w Kielcach.

Wiele prac poświęcono problematyce amatorskiego ruchu chóralnego. Zajmują one liczebnie pierwsze miejsce spośród prac z dziedziny pozaszkolnej. Najczęściej są to historyczne monografie amatorskich zespołów chóralnych opracowywane także metodami, jakimi posługuje się socjologia. W tej grupie znajdują się także prace syntetyzujące w czasie dorobek amatorskiego śpiewactwa na danym terenie. Oto przykłady prac:

- Polski chóralny ruch amatorski na Zaolziu w okresie trzydzies-

tolecia powojennego

- Rozwój zespołów chóralnych w Zielonej Górze i województwie
- Amatorski ruch chóralny w Bydgoszczy w XXX-leciu Polski Ludowej
- Chóralistyka na terenie Pabianic i jej wpływ na kulturę środowiska
- Amatorskie chóry studenckie w Lublinie w XXX-leciu PRL.

Na osobną uwagę zasługują tu tematy traktujące o metodach pracy z chórem amatorskim, a także podkreślające rolę i społeczne znaczenie amatorskiego ruchu artystycznego w oparciu o przeprowadzone badania środowiskowe. Można by tu wymienić takie tematy prac, jak:

- Czynniki determinujące popularność amatorskiego ruchu muzycznego
- Metodyka pracy z chórem amatorskim
- Zadania, funkcje i cele amatorskiego zespołu tanecznego
- Motywacja przynależności do amatorskiego zespołu chóralnego
- Rola środowiskowa amatorskiej orkiestry symfonicznej na podstawie działalności symfoników pszczyńskich.

Należy tu podkreślić znaczenie wielu z prac dla utrwalenia tradycji środowiska. Mam tu na myśli nie tylko opracowywanie ruchu chóralnego o zasięgu regionalnym lecz także prowadzenie badań na temat całokształtu życia muzycznego danego środowiska.

Przykładem takich tematów są następujące:

- Życie muzyczne Płocka w XXX-leciu PRL
- Aktualny stan ruchu muzycznego w środowisku lubelskim
- Kultura muzyczna Ziemi Hrubieszowskiej w latach 1945-1978
- Życie muzyczne Bartoszyce w okresie XXX-lecia PRL
- Życie muzyczne Tychów w Polsce Ludowej
- Życie muzyczne regionu Kurpii Zielonych w okresie Polski Ludowej.

Interesujący przyczynek do badań nad wychowawczą rolą zakładu pracy stanowią tematy traktujące o formach wychowania muzycznego prowadzonych przez zakładowe domy kultury i kluby zainteresowań, a także prace o charakterze socjologicznym na temat gustów i upodobań artystycznych różnych środowisk społecznych.

Na zakończenie charakterystyki wybranych grup tematycznych dotyczących badań w środowisku pozaszkolnym warto jeszcze zwrócić uwagę na monografie festiwali i konkursów muzycznych ukazujące ich znaczenie w upowszechnianiu muzyki. Prac takich znalazło się w naszym rejestrze 21. Wymienimy niektóre z nich:

- Festiwale małych form artystycznych i piosenki harcerskiej
- Znaczenie festiwali pianistycznych w Słupsku dla ożywienia ruchu kulturalnego środowiska
- Festiwale organowe we Fromborku
- Festiwal Jeunesses Musicalles w Częstochowie - zarys monograficzny
- Starosądecki Festiwal Muzyki Dawnej
- Krynickie festiwale arii i pieśni im. J. Kiepury.

W grupie tematów związanych ze szkołą najwięcej prac /51%/ poświęcono dydaktyce wychowania muzycznego na lekcjach. Dotyczą one sposobów realizacji poszczególnych działów programu wychowania muzycznego w klasach I-VIII.

Przeważają tu tematy związane z rozwijaniem poczucia rytmu i muzykowania, jak np.:

- Tworzenie rytmu jako element wychowania muzycznego /proponuje metodyczne dla nauczania początkowego/
- Kształcenie poczucia rytmu na lekcjach w klasie I-II szkoły podstawowej
- Możliwości zastosowania instrumentarium Orffa na lekcjach wychowania muzycznego w klasie I-II
- Znaczenie i możliwości wykorzystania instrumentów muzycznych w procesie wychowania muzycznego.

Kolejną grupę tematów dydaktycznych stanowią te, które wiążą się z wykorzystaniem pomocy dydaktycznych, np.:

- Wykorzystanie środków audiowizualnych na lekcjach wychowania muzycznego
- Funkcje pomocy dydaktycznych na lekcjach wychowania muzycznego
- Film oświatowy jako pomoc dydaktyczna na lekcjach wychowania muzycznego
- Projekt wyposażenia gabinetu wychowania muzycznego i możliwość jego samorealizacji w typowych warunkach szkolnych.

Wśród tematów dydaktycznych znajdujemy również nieliczne prace z zakresu kształcenia percepcji muzycznej, rozwijania słuchu i głosu dziecka. Na osobną uwagę zasługują prace, których tematy wiążą się z realizacją przedmiotu "muzyka" w 10-letniej szkole ogólnokształcącej.

Nie trzeba tu nikogo przekonywać o społecznym zapotrzebowaniu na tego rodzaju prace badawcze, z których część ma charakter prognostyczny. Oto przykłady:

- Zakres wiadomości i pojęć muzycznych w układzie metodycznym dla klas I-III zreformowanej szkoły ogólnokształcącej
- Wzorcowy pracownia wychowania muzycznego jako podstawa tworzenia "Warsztatu badawczego nauczyciela muzyki" w szkole
- Rola zabaw ruchowych w umuzykalnieniu dzieci klas I-III 10-letniej szkoły ogólnokształcącej
- Eksperymentalna próba rozwijania inwencji twórczej dzieci w klasach III według programowej wersji przedmiotu "muzyka".

Wśród tematów prac magisterskich znalazły się także prace poświęcone problematyce muzycznych zajęć pozalekcyjnych organizowanych w szkołach podstawowych, średnich ogólnokształcących i zawodowych. Oddzielną grupę stanowią prace dotyczące chóru szkolnego. Część z nich ukazuje wychowawcze aspekty działalności chóru, jak np.:

- Rola chóru w systemie wychowawczym szkoły
- Integrująca rola chóru szkolnego
- Wpływ uczestnictwa w chórze na wyniki nauczania i wychowania jego członków
- Uspołeczniająca funkcja chóru szkolnego.

Inne przedstawiają rezultaty badań nad formami pracy z chórem zarówno w odniesieniu do form pracy dydaktyczno-artystycznej, jak i wychowawczej:

- Formy i metody pracy dyrygenta chóru szkolnego
- Czynniki warunkujące poziom artystyczny chóru szkolnego
- Praca dyrygenta nad partyturą wokalną na przykładzie "Suity Warmińskiej" R. Twardowskiego

- Realizacja repertuaru chóralnego w wybranych szkołach podstawowych województwa kieleckiego.

Niektóre z tematów traktują o roli i znaczeniu muzycznej działalności szkoły dla środowiska, opisują formy oddziaływania artystycznego młodzieży szkolnej na środowiska wiejskie i małych miast. Część prac porusza problem integracji wychowania muzycznego z innymi przedmiotami. Występują tu tematy dotyczące korelacji muzyki z plastyką, z wychowaniem muzycznym i literaturą. Wśród tematów prac związanych ze szkołą należy jeszcze wymienić prace magisterskie poświęcone nauczycielowi wychowania muzycznego, jego roli w szkole i środowisku pozaszkolnym, np.:

- Prestiż nauczyciela wychowania muzycznego na przykładzie środowiska szkolnego Cieszyna
- Próba charakterystyki modelu nauczyciela wychowania muzycznego.

Z powyższym problemem wiążą się prace badawcze poświęcone systemom kształcenia nauczycieli muzyki w okresie międzywojennym oraz w XXX-leciu Polski Ludowej.

Warto tu też podkreślić tematy dotyczące wychowawczych funkcji muzyki na terenie szkoły. Przykładami tego są następujące prace:

- Muzyka w uroczystościach szkolnych
- Wychowawcza rola słuchania muzyki w liceum ogólnokształcącym
- Rola wychowania muzycznego w tworzeniu obrzędów i tradycji szkolnych
- Rola wychowania muzycznego w systemie wychowawczym szkoły.

W katalogu tematów znalazły się też prace dotyczące efektywności nauczania, organizacji pracy szkolnej, a także prace ukazujące stan bazy szkolnej do realizacji programu przedmiotu "muzyka" w 10-letniej szkole ogólnokształcącej. Przedmiotem badań stały się też podręczniki do wychowania muzycznego, ich zawartość, układ metodyczny i przydatność dla realizacji poszczególnych działów programu. Na osobną uwagę zasługują prace, które można nazwać projekcyjnymi, zawierają bowiem oryginalne, twórcze rozwiązania i propozycje. Prac tych, jak dotąd jest niewie-

le ponad 20, co stanowi zaledwie 3 % wszystkich objętych naszym badaniem tematów. Najwięcej tych prac zrealizowano w Bydgoszczy i w Cieszynie. Oto niektóre przykłady:

- Opracowanie projektu partytur na instrumentarium Orffa do wybranych piosenek szkolnych
- Akompaniament gitarowy do piosenek na różne uroczystości szkolne
- Scenariusze uroczystości szkolnych z wykorzystaniem elementów muzyki
- Opracowanie 20-tu piosenek dziecięcych o tematyce przyrodniczej na zespół wokalny
- Opracowania muzyczno-ruchowe wybranych piosenek dla klas I-II-III szkoły podstawowej.

Trzecią co do liczebności grupę tematów stanowią prace psychologiczne lub z pogranicza psychologii i pedagogiki. Najwięcej spośród tych prac podejmuje problematykę zainteresowań muzycznych dzieci i młodzieży. Są to z reguły prace diagnostyczne ukazujące stan zainteresowań muzycznych oraz uwarunkowania ich powstawania i rozwijania u dzieci w różnym wieku oraz w różnych środowiskach szkolnych. Z tą tematyką wiążą się prace zajmujące się wpływem rodziny na rozwój kultury muzycznej dzieci, poziom ich muzykalności oraz artystycznych aspiracji. Notujemy także szereg prac ujmujących problematykę podstaw uzdolnień muzycznych. Większość z nich powstała w Cieszynie w ramach tematycznego seminarium. Możemy tu przytoczyć takie przykłady, jak:

- Z badań nad karierami uzdolnionych muzycznie;
- Rozwijanie uzdolnień muzycznych na przykładzie klas I-III;
- Kariery muzyczne absolwentów szkół muzycznych;
- Zdolności muzyczne a postępy w nauce uczniów szkoły podstawowej.

Interesująco przedstawiają się prace ukazujące działania czynnika muzycznego na pobudzenie rozwoju dzieci specjalnej troski oraz przyspieszenie procesów rehabilitacji i resocjalizacji. W Bydgoszczy powstało na ten temat kilkanaście prac,

które były wynikiem badań eksperymentalnych. Oto niektóre tematy:

- Wpływ ćwiczeń muzykoterapeutycznych na przyspieszenie rozwoju ruchowego dzieci z niedorozwojem umysłowym.
- Wpływ muzykoterapii na zmniejszanie objawów nadpobudliwości u dzieci w wieku przedszkolnym.
- Muzyka jako czynnik wychowawczy i rehabilitacyjny w życiu niewidomych.

Problematyka muzykoterapeutyczna występowała sporadycznie także w innych ośrodkach akademickich.

Niewielki odsetek prac magisterskich zajmuje się problematyką muzykologiczną, a ściślej zagadnieniami z dziejów muzyki i biografiami kompozytorów. Najwięcej tych tematów notujemy w Olsztynie. Oto przykłady:

- Kapela muzyczna w Dobrym Mieście i jej przechowana wartość nutowa.
- Muzyka polska XX-wieku i charakterystyka jej peryodyzacji.
- Piotr Perkowski - kompozytor i organizator życia muzycznego w świetle prasy.
- Działalność społeczna Karola Szymanowskiego.

Niektóre prace podejmują złożoną problematykę estetyki muzycznej. Takie tematy znajdujemy w wykazie prac z Lublina. Oto niektóre z nich:

- "Muzyczne przeżycie estetyczne";
- "Spór o koncepcję dzieła muzycznego w polskiej estetyce muzycznej";
- "Wybrane problemy z estetyki muzycznej w pracach Zofii Lissy".

Należy tu jeszcze wspomnieć o kilkunastu tematach związanych z folklorem muzycznym. Większość z nich traktuje elementy folkloru w aspekcie dydaktyki szkolnej. Jedynie pięć spośród tematów zasługuje na miano folklorystycznych.

Stosunkowo małe zainteresowanie magistrantów i promotorów budzi problematyka wychowania muzycznego w przedszkolu, które przecież stanowi podbudowę całego naszego systemu oświatowego.

Świadomość roli, jaką przedszkole winno spełniać w zakresie umuzykalnienia dziecka, pozwoli na bardziej racjonalne wykorzystanie tych efektów w pracy szkolnej. Najwięcej tych tematów opracowano w Zgierzu i Bydgoszczy. Dotyczyły one form umuzykalnienia w przedszkolu, uzyskiwanych rezultatów, a także analizy czynników warunkujących efektywność wychowania muzycznego w tej instytucji.

Na zakończenie przeglądu tematycznego prac magisterskich warto jeszcze zwrócić uwagę na nieliczne jeszcze badania podejmowane w środowisku studenckim dotyczące zainteresowań muzycznych studentów, ich aspiracji pedagogicznych, motywacji działalności społeczno-artystycznej. Są to z pewnością prace pożyteczne, wzbogacające naszą wiedzę o ludziach, których kształcimy. Społeczną wartość mają także sporadyczne prace syntetyzujące i gromadzące wyniki szeregu badań jednostkowych. Przykładem tego może być praca pt. "Bibliografia prac magisterskich na kierunku wychowania muzycznego w latach 1975-1978" napisana w Cieszynie pod kierunkiem dr Alojzego Suchanka. W nadesłanym wykazie tematów prac magisterskich znalazły się też prace raczej luźno związane z dość wszechstronną przecież problematyką wychowania muzycznego. Mam tu na myśli między innymi prace z dziedziny akustyki, których sformułowania tematów budzą te wątpliwości. Nie znam jednak zawartości tych prac, ani też nie jestem upoważniony do ich oceny.

4. Związek problematyki prac magisterskich z programem dydaktycznym i naukowym zakładów wychowania muzycznego

Odpowiedź na pytanie, jaka jest zależność problematyki prac magisterskich od treści programowych naszego kierunku studiów wyjaśniałaby celowość podejmowania tej problematyki i jej znaczenie dla naukowego rozwoju przyszłego magistra wychowania muzycznego. Wprawdzie praca magisterska ma rozwijać studenta w innym kierunku, niż czynią to przedmioty nauczania, ma bowiem nie tylko dostarczać mu wiedzy i umiejętności metodologicznej, ale powinna także wzbogacić go o wiedzę humanistyczną, tak potrzebną wobec sprawnościowego w większości charakteru studiów.

Temat pracy nie może jednak być oderwany od całokształtu programu nauczania. Powinien wiązać się z profilem studiów, a tym samym chociaż z niektórymi przedmiotami nauczania.

Nadesłany materiał nie zawierał danych, na podstawie których można by ukazać związki pomiędzy problematyką prac magisterskich a programem nauczania. Taką analizę przeprowadziłem na przykładzie prac magisterskich w naszym Instytucie w przekonaniu, że do analogicznych wniosków doszli promotorzy prac z innych ośrodków akademickich.

Otóż okazało się, iż istnieją mniej lub bardziej ścisłe związki z co najmniej 11 przedmiotami nauczania. Najwięcej prac znalazło swoje oparcie o metodykę wychowania muzycznego, wykłady monograficzne m.in. z dziedziny teorii ruchu amatorskiego oraz program zespołu wokalnego i instrumentalnego. W swoich pracach studenci wykorzystywali wiadomości i umiejętności także z dziedziny kształcenia słuchu, harmonii, polskiego folkloru muzycznego, emisji głosu oraz historii muzyki z literaturą.

Należy jeszcze dodać, że tematyka prac magisterskich jest u nas w pewnym sensie sterowana w skali Instytutu i podporządkowana problematyce badawczej poszczególnych zakładów. Wokół tej problematyki rozwijają się badania naukowe naszych pracowników. Z tej problematyki wyłaniają się tematy prac magisterskich. Obejmuje ona cztery dziedziny badań:

- A. Społeczny ruch muzyczny i jego funkcje:
działalność instytucji i placówek w dziedzinie upowszechniania muzyki, kulturotwórcza rola amatorskiego ruchu artystycznego itp.
- B. Poszukiwanie aktywnych form w zakresie dydaktyki wychowania muzycznego.
- C. Psychologiczne podstawy wychowania muzycznego.
- D. Badania nad rozwojem i dziejami kultury muzycznej.

Należy jeszcze dodać, iż istnieje dość wyraźne zróżnicowanie problematyki prac na studiach dziennych i zaocznych. Studiujący zaocznie podejmują z reguły prace związane z dydaktyką wychowania muzycznego w szkole. Część prac studentów zaocznych

dotyczy funkcjonowania placówek i instytucji zajmujących się problematyką muzyczną. Prace na studiach dziennych mają na ogół charakter wdrożeniowy lub diagnostyczno-prognostyczny i dotyczą badań nad formami i metodami pracy domów kultury, działalnością społecznych stowarzyszeń muzycznych, funkcjonowaniem systemu zajęć lekcyjnych i pozalekcyjnych.

Zawarte w tym artykule treści nie wyczerpują w pełni tak złożonego zagadnienia, jakim jest niewątpliwie praca magisterska i związane z nią problemy. Jest to szczególnie trudne w odniesieniu do prac przygotowywanych na kierunku wychowania muzycznego, o czym świadczy zarówno ogromna rozpiętość tematyczna tych prac, jak i wielość dyscyplin naukowych, w ramach których są one przygotowywane.

PRZYPISY

- ¹ Por. H. Muszyński, Wstęp do metodologii pedagogiki, Warszawa 1970, s. 65
- ² Por. M. Łobocki, Metody badań pedagogicznych, Warszawa 1978, s. 14
- ³ Ibidem, s. 61-65
- ⁴ Por. W. Goriszowski, Wybrane problemy związane z metodologią badań pedagogicznych, Bydgoszcz 1975, s. 7